

## ปัญหาการบังคับใช้พระราชบัญญัติ

### ค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544<sup>1</sup>

นายสงกรานต์ เณรเยี่ยม<sup>2</sup>

จากการศึกษาเกี่ยวกับพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 พบว่าเมื่อมีอาชญากรรมเกิดขึ้นครั้งคราวใดทุกคนย่อมคิดคำนึงถึงบุคคลผู้เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์อาชญากรรมอยู่ 2 ฝ่ายเป็นลำดับแรก คือ ฝ่ายที่ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมที่เกิดขึ้นที่เราเรียกกันโดยทั่วไปว่า ผู้เสียหาย ในคดีอาญารวมทั้งอาจจะสงสัยต่อไปด้วยว่าเขาผู้นั้นเป็นใคร ได้รับความเสียหายเพียงใด ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นฝ่ายก่อให้เกิดการกระทำความผิดนั้นขึ้นเราเรียกเขาว่า ผู้ต้องหา หรือจำเลยในคดีอาญา ทั้งนี้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้นเอง และเมื่อเราได้พิจารณาถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรมนั้นจะเห็นได้ว่าทั้งผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาล้วนเป็นผู้ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมโดยตรง กล่าวคือ ฝ่ายผู้เสียหายอาจถูกทำร้ายถึงตาย หรือได้รับบาดเจ็บถึงขั้นสาหัส หรือทุพพลภาพไปตลอดชีวิต ส่วนค่าเสียหายนั้นก็ยากที่จะประมาณเป็นตัวเงินเพื่อให้ได้รับการชดเชยเยียวยาจนครบถ้วนได้ มีทั้งความสูญเสียที่พอจะเยียวยาได้บ้าง เช่น ค่ารักษาพยาบาล ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ เป็นต้น แต่ก็ขึ้นอยู่กับผลการพิจารณาดีในศาล และการบังคับคดี ในขณะที่เดียวกันก็ยังมี ความเสียหายที่ไม่อาจคิดคำนวณเป็นราคาสินค้าที่จะนำมาชดเชยกันได้ เช่น ความเสียหายทางจิตใจที่ผู้เสียหายเองได้รับ หรือบุคคลในครอบครัวได้รับจากการสูญเสียผู้เสียหาย

ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีข้อที่น่าพิจารณา 2 กรณี คือ กรณีที่ศาลพิจารณาพิพากษาถึงที่สุดว่าจำเลยได้กระทำความผิดตามฟ้องและอาจต้องรับโทษตามกฎหมาย เช่นนี้จำเลยก็ต้องยอมรับสภาพการถูกบังคับตามกฎหมายในฐานะเป็นผู้ก่อให้เกิดการกระทำความผิดนั้นขึ้น แต่ในกรณีที่ศาลได้พิจารณาพิพากษาถึงที่สุดยกฟ้อง โดยเห็นว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือการกระทำของ

<sup>1</sup> บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระ เรื่องปัญหาการบังคับใช้พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือรองศาสตราจารย์สุทธชัย สุทธิบดี และคณะกรรมการสอบ คือ ศาสตราจารย์ พิเศษ ปัญญา สุทธิบดี และรองศาสตราจารย์ประเทือง ธนียผล

<sup>2</sup> นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต(วิทยาเขตบางนา) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

จำเลยไม่เป็นความผิดนั้น ก็หมายความว่าบุคคลนั้นต้องถูกจับกุมคุมขังและตกเป็นจำเลยในคดีอาญาจากการดำเนินคดีที่ผิดพลาดโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ จึงสมควรที่บุคคลนั้นจะได้รับการดูแลชดใช้ค่าทดแทนจากรัฐ

ผลพวงจากตัวอย่างที่ยกขึ้นกล่าว รัฐและสังคมจึงมีหน้าที่โดยตรงที่จะต้องชดเชยเยียวยา ค่าตอบแทนค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่ายแก่เหยื่ออาชญากรรมเหล่านั้น ฉะนั้นจึงได้เกิดกระแสนี้ เรื่องการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขึ้นและนำไปสู่การกำหนดให้มีพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 โดยพระราชบัญญัติดังกล่าว มีผลบังคับใช้เป็นกฎหมายแล้วตั้งแต่วันที่ 13 พฤศจิกายน 2544 และกำหนดให้มีคณะกรรมการ คณะหนึ่งเรียกว่าคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาอนุมัติค่าตอบแทนค่าทดแทนหรือค่าใช้จ่าย และมีอำนาจแต่งตั้งคณะอนุกรรมการให้มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาอนุมัติค่าตอบแทนค่าทดแทนหรือค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าว โดยมีสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพกระทรวงยุติธรรมเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงในการบังคับใช้กฎหมาย

จากการศึกษาทำให้ทราบว่าพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ในทางปฏิบัติการบังคับใช้กฎหมายพบว่ามีปัญหาอยู่หลายประการ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1) ปัญหาเกี่ยวกับคณะกรรมการ และคณะอนุกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ซึ่งมีคณะกรรมการจำนวน 16 คน และคณะอนุกรรมการจำนวน 9 คน กรรมการ และอนุกรรมการที่เป็นผู้แทนมาจากส่วนราชการต่างๆ ของภาครัฐ ภาคเอกชน และกึ่งรัฐกึ่งเอกชน จึงเป็นการยากที่จะหาเวลาเข้าประชุมกันอย่างต่อเนื่อง เพราะส่วนมากเป็นข้าราชการประจำ จึงทำให้การพิจารณาล่าช้า

2) ปัญหาเกี่ยวกับทายาทของบุคคลผู้มีสิทธิยื่นคำขอรับค่าตอบแทนผู้เสียหาย และจำเลยในคดีอาญา กรณีที่ผู้เสียหายหรือจำเลยถึงแก่ความตายตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ และ

ตามระเบียบคณะกรรมการพิจารณาคำตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาว่าด้วยการยื่นคำขอและวิธีพิจารณาคำขอคำตอบแทนและค่าใช้จ่าย (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2548 ประเภทคู่สมรส ตามระเบียบนี้มีปัญหาการตีความคำว่า “คู่สมรส” กล่าวคือ ในการพิจารณาคำขอโดยคณะกรรมการหรืออนุกรรมการยังจำกัดอยู่ว่าต้องเป็นคู่สมรสตามกฎหมายเท่านั้น หากเป็นกรณีหญิงกับชายที่อาศัยอยู่กินกันฉันท์สามีภริยาโดยมิได้จดทะเบียนสมรสกันตามกฎหมาย แม้จะอยู่กันเป็นครอบครัวมีบุตรหลานด้วยกันเป็นเวลานานเพียงใดก็มีใช้คู่สมรสที่จะเป็นทายาทตามความหมายของระเบียบคณะกรรมการนี้ ดังนั้นหากฝ่ายใดตกเป็นผู้เสียหายที่เสียชีวิตจากการกระทำความผิดอาญา อีกฝ่ายหนึ่งก็ไม่อาจเป็นทายาทผู้มีสิทธิยื่นคำขอรับคำตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้

การกำหนดโดยจำกัดไว้แต่เฉพาะคู่สมรสตามกฎหมายเท่านั้น จึงเป็นเหตุทำให้ชายหรือหญิงที่อาศัยอยู่กินกันฉันท์สามีภริยาและได้รับความเสียหายเดือดร้อน เนื่องจากการเสียชีวิตก็จะไม่ได้รับการช่วยเหลือเยียวยาตามพระราชบัญญัติฉบับนี้

3) ปัญหาเกี่ยวกับเงื่อนไขในการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา การจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาในการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญากฎหมายได้กำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับตัวจำเลยไว้ดังนี้

(1) เป็นจำเลยที่ถูกดำเนินคดีโดยพนักงานอัยการ

(2) ถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดี

(3) ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดและมีการถอนฟ้องในระหว่างดำเนินคดี หรือปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดในคดีนั้นว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด

จากเงื่อนไขในการขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายของจำเลยในคดีอาญาดังกล่าวข้างต้น มีข้อน่าพิจารณาในประเด็นแรกว่า หากผู้เสียหายเป็นผู้เริ่มต้นดำเนินคดีและต่อมาพนักงานอัยการเข้าร่วมเป็นโจทก์ในคดีเดียวกันนั้น จะถือว่าจำเลยนั้นถูกดำเนินคดีอาญาโดยพนักงานอัยการตามเงื่อนไขข้อ (1) ด้วยหรือไม่ และในประเด็นต่อมาหากพิจารณาตามเงื่อนไข ข้อที่ (2) จำเลยซึ่งได้รับ

การปล่อยตัวชั่วคราวนั้น จะไม่สามารถดำเนินการขอค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายได้ ทำให้จำเลยไม่ได้รับการเยียวยาความผิดพลาดที่เกิดขึ้น ถึงแม้ว่าจะไม่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของจำเลยก็ตาม แต่ยังคงมีผลกระทบต่อชื่อเสียงเกียรติภูมิของตัวจำเลย เช่นนี้แล้วเขาควรมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาจากรัฐตามพระราชบัญญัตินี้ด้วย

4) ปัญหาเกี่ยวกับระยะเวลาในการยื่นคำขอรับค่าตอบแทนผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา ตามมาตรา 22 แห่งพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ซึ่งกฎหมายกำหนดไว้เพียง 1 ปี นับแต่วันที่ผู้เสียหายได้รู้ถึงการกระทำความผิด หรือวันที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ถอนฟ้อง เพราะปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้กระทำความผิด หรือวันที่มีคำพิพากษาอันถึงที่สุดในการคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด

การที่กฎหมายกำหนดระยะเวลาการยื่นคำขอเป็นการตายตัวดังกล่าว โดยไม่ให้อำนาจคณะกรรมการ หรืออนุกรรมการในการยืดหยุ่นได้นั้น 1 ปี นับแต่วันที่ผู้เสียหายได้รู้ถึงการกระทำความผิด หรือวันที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ถอนฟ้อง เพราะปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้กระทำความผิด หรือวันที่มีคำพิพากษาอันถึงที่สุดในการคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด ถือว่าเป็นระยะเวลาที่สั้นเกินไป อาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมกับจำเลยที่เพิ่งได้รับการปล่อยตัวที่ยังไม่ทราบว่าต้องไปดำเนินการตามสิทธิของตนอย่างไร และผู้เสียหายหรือทายาท กรณีที่ผู้เสียหายรู้ถึงการกระทำความผิด แต่เขาไม่มีโอกาสที่จะมาทำคำขอภายในกำหนดระยะเวลาดังกล่าวได้

จากการศึกษาค้นคว้าพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ผู้ศึกษาพบว่า มีข้อเสนอแนะ ดังนี้คือ

1. ปัญหาเกี่ยวกับคณะกรรมการ และคณะอนุกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ซึ่งมีคณะกรรมการจำนวน 16 คน และคณะอนุกรรมการจำนวน 9 คน จึงทำให้การพิจารณาล่าช้า เห็นควรกำหนดให้มีคณะกรรมการอนุกรรมการ ที่มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาอนุมัติจ่ายเงินช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายและจำเลยใน

คดีอาญาให้มีจำนวนคณะกรรมการ และอนุกรรมการน้อยลงจะทำให้การหาเวลามาร่วมประชุมกันเป็นไปด้วยความสะดวกและรวดเร็ว โดยกำหนดให้มีคณะกรรมการพิจารณาจ่ายเงินค่าตอบแทนผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาเป็น 2 คณะ คือคณะกรรมการกลาง และคณะกรรมการระดับจังหวัด ประกอบด้วยกรรมการ 5-7 คน ที่มาจาก อัยการ ตำรวจ ทนายความ แพทย์ นักสังคมสงเคราะห์ และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานในสังกัดกระทรวงยุติธรรม เป็นต้น โดยให้มีอำนาจหน้าที่พิจารณาจ่ายเงินค่าตอบแทนผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา เพื่อใช้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ

2. ปัญหาเกี่ยวกับทนายของบุคคลผู้มีสิทธิยื่นคำขอรับค่าตอบแทนผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญากรณีที่ผู้เสียหายหรือจำเลยถึงแก่ความตาย เห็นควรแก้ไขเพิ่มบทบัญญัติในส่วนของทนายซึ่งได้รับความเสียหายของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาให้มีความชัดเจนและมีความครอบคลุมไว้ในบทนิยามของพระราชบัญญัติเพื่อให้เป็นหลักประกันในการรับรองสิทธิของบุคคลตามกฎหมายที่แน่นอน โดยให้บุคคลดังต่อไปนี้เป็นทนายผู้มีสิทธิขอรับค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาแล้วแต่กรณีคือ

1) ผู้สืบสันดาน

2) ผู้บุพการี

3) คู่สมรส โดยให้รวมถึงชายหญิงที่อาศัยอยู่กินกันฉันท์สามีภริยาโดยเปิดเผยด้วย

ทั้งนี้บุคคลตาม 1) 2) และ 3) นั้นจะต้องเป็นผู้ได้รับความเสียหายจากการเสียชีวิตของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาด้วย

3. ปัญหาเกี่ยวกับเงื่อนไขในการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ผู้ศึกษาเห็นว่าเงื่อนไขเกี่ยวกับตัวจำเลยที่มีสิทธิขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายนั้น ไม่ควรจำกัดเฉพาะกรณีที่ถูกระบุคดีโดยพนักงานอัยการเท่านั้น ควรจะรวมถึงกรณีการถูกระบุคดีโดยผู้เสียหายและต่อมาพนักงานอัยการมาขอเป็นโจทก์ร่วมด้วย รัฐต้องเข้ามาเยียวยาแก้ไขความผิดพลาดในกรณีเช่นนี้ด้วย

เงื่อนไขเกี่ยวกับจำเลยต้องถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาคดี เห็นควรแก้ไขเพิ่ม  
บทบัญญัติ โดยให้รวมถึงจำเลยซึ่งได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวนั้นด้วย ที่จะสามารถดำเนินการขอค่า  
ทดแทนและค่าใช้จ่ายได้ ถึงแม้ว่าจะไม่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของจำเลยก็ตาม แต่ยังคงมี  
ผลกระทบต่อชื่อเสียงเกียรติภูมิของตัวจำเลย เช่นนี้แล้วเขาคงมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาจากรัฐ  
ตามพระราชบัญญัตินี้ด้วย

4. ปัญหาเกี่ยวกับระยะเวลาการยื่นคำขอรับค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและ  
ค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาในเรื่องระยะเวลาในการยื่นขอรับค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่า  
ทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ตามที่กฎหมายกำหนดให้ยื่นคำขอภายในหนึ่งปีนับแต่  
วันที่ผู้เสียหายได้รู้ถึงการกระทำความผิด หรือวันที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ถอนฟ้องเพราะปรากฏ  
หลักฐานชัดเจนว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือวันที่มีคำพิพากษาอันถึงที่สุดในคดีนั้นว่า  
ข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด  
นั้น ผู้ศึกษาเห็นว่าควรต้องให้อำนาจแก่ คณะกรรมการ หรืออนุกรรมการ ในการพิจารณาขยาย  
ระยะเวลาดังกล่าวได้เมื่อมีเหตุจำเป็น โดยเฉพาะในกรณีของผู้เสียหาย เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวก  
ยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นโดยการแก้ไขนั้นอาจเพิ่มบทบัญญัติที่ให้อำนาจแก่  
คณะกรรมการ หรือคณะอนุกรรมการขยายระยะเวลาดังกล่าวได้